

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА МЕТАЛУРГІЙНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ**

**РОБОЧА ПРОГРАМА
методичні вказівки та індивідуальні завдання
до вивчення дисципліни «Вступ до мовознавства»
для студентів спеціальності 035.041 – філологія
(бакалаврський рівень)**

УДК 81'1(075.8)

Робоча програма, методичні вказівки та індивідуальні завдання до вивчення дисципліни «Вступ до мовознавства» для студентів спеціальності 035.041 – філологія (бакалаврський рівень) / Укл. В. В. Прутчикова. – Дніпро: НМетАУ, 2018. – 38 с.

Викладені робоча програма, методичні вказівки та індивідуальні завдання з дисципліни «Вступ до мовознавства», наведені перелік тем лекцій та завдання для самостійної роботи, ключові питання для засвоєння знань про мову як системно-структурне явище, про різні мовні рівні та одиниці, особливості їх функціонування у різних реєстрах, закономірності розвитку і функціонування мови на різних історичних етапах, список рекомендованої літератури.

Призначена для студентів спеціальності 035.041 – Філологія (бакалаврський рівень) заочної форми навчання.

Друкується за авторською редакцією.

Укладач В.В. Прутчикова, канд. філол. наук, доц.

Відповідальна за випуск Г. М. Пасько, канд. філол. наук, доц.

Рецензент Л. М. Ткач, канд. філол. наук, доц. (НМетАУ)

Підписано до друку 02.10.2018. Формат 60x84 1/16. Папір друк. Друк плоский.
Облік.-вид. арк. 2,23. Умов. друк. арк. 2,20. Замовлення № 231.

Національна металургійна академія України
49600, Дніпро-5, пр. Гагаріна, 4

Редакційно-видавничий відділ НМетАУ

1. ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Вступ до мовознавства» є пропедевтичною, вона дає попередні відомості до вивчення всіх мовознавчих дисциплін, готує до теоретичного сприйняття лінгвістичних фактів і входить до циклу дисциплін фундаментальної підготовки з перекладу.

Мета вивчення дисципліни – обґрунтований відбір початкових лінгвістичних знань, усвідомлення яких необхідне для професійної підготовки філолога, збагачення цих знань новим фактичним матеріалом, уточнення та систематизація їх на основі досягнень мовознавчої теорії.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен

знати:

- у цілому про мову як системно-структурне явище, про різні мовні рівні та одиниці, що їх складають;
- про диференційні характеристики різних мовних одиниць, особливості їх функціонування у різних реєстрах;
- закономірності розвитку і функціонування мови на різних історичних етапах;
- походження й розвиток письма;
- типи класифікацій мови.

вміти:

- володіти терміносистемою сучасної лінгвістичної науки;
- бути обізнаним з працями видатних вітчизняних та зарубіжних лінгвістів;
- виконувати лінгвістичний та перекладознавчий аналіз технічних, наукових, художніх та політичних текстів з урахуванням мовознавчих компетенцій;
- використовувати теоретичні знання з мовознавства при набутті лексичних, граматичних, семантичних, фонологічних, орфоепічних компетенцій;
- транспонувати теоретичні лінгвістичні знання у сферу практичного письмового та усного спілкування з метою виконання певних комунікативних завдань;

- адекватно поводитися та діяти у конкретних культурних та професійних ситуаціях;
- мати різномовні професійні комунікативні компетенції;

Критерії успішності – отримання позитивних оцінок з усіх розділів дисципліни за результатами диференційованого заліку.

Засоби діагностики успішності навчання – комплекти залікових тестових завдань.

Зв'язок з іншими дисциплінами – дисципліна «Вступ до мовознавства» має підготувати студентів до адекватного сприйняття інших теоретичних курсів таких як «Порівняльна лексикологія англійської та української мов», «Порівняльна стилістика англійської та української мов», «Порівняльна граматики англійської та української мов», «Теоретична граматики англійської мови», «Практика перекладу».

Набуті знання і вміння використовуються при засвоєнні знань на наступних теоретичних курсах підготовки до лінгвістичних понять про природу, суть і функціонування мов, як основного об'єкта дослідження лінгвістики; здійснення наукового аналізу всіх рівнів мови, їх одиниць та функцій, а також при формуванні у студентів загальних та професійно-орієнтовних мовленнєвих компетенцій (для забезпечення ефективного спілкування в академічному та професійному середовищі, та освітньої, пізнавальної, розвиваючої, соціальної, соціокультурної компетентностей).

2. РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА» для студентів спеціальності 035.041 – Філологія

Нормативні дані, форма навчання	Курс	Усього годин	Лекції	Практичні (семінарські) заняття	Підгот. до ауд. занять	Самост. робота	Підсумк. контроль
Заочна	1	90	12	-	6	72	залік

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Лекційний курс 12 год.

№ з/п	Назва розділу/теми та її зміст	Трива- лість (годин)
1	Вступ. Мова як об'єкт дослідження лінгвістики, її комунікативно-інформативний характер. Мовознавство – наука про мову. Види мовознавства. Проблематика теоретичного загального мовознавства. Розділи мовознавства. Зв'язок мовознавства з іншими науками. Методи дослідження мови. Основні завдання дисципліни. Суспільний характер мови. Функції мови в суспільстві. Загальнонародний характер мови, її диференціація. Мова і мислення. Мова і мовлення. Мова як системно-структурне утворення. Знаковий характер мови.	2
2	Фонетика. Фонетика як наука про звукову матерію мови. Основні одиниці дослідження. Три аспекти вивчення звука. Акустичні властивості звуків. Будова мовленнєвого апарату. Фонологія як розділ науки про мову. Історія формування науки. Фонема і звук. Функції фонем. Опозиції фонем. Ознаки фонем. Позиції фонем. Варіанти та варіації. Нейтралізація фонемних опозицій. Системність фонем у різних мовах. Артикуляція. Артикуляційна база. Класифікація звуків мовлення. Звукові зміни в мовленнєвому потоці. Поділ мовленнєвого ланцюжка. Склад. Види складів. Просодичні явища. Наголос. Типи наголосів у різних мовах.	2
3	Мова і писемність. Історія виникнення письма. Види письма. Графіка. Алфавіт. Види алфавітів. Орфографія, основні поняття. Транскрипція. Транслітерація.	2
4	Лексикологія як розділ мовознавства. Слово як основна одиниця дослідження лексикології. Лексема, її варіанти. Розділи лексикології. Семасіологія. Лексичне значення слова, його структура. Три сторони лексичного значення. Поняття	2

	системності лексики. Тематична група. Лексико-семантична група. Синоніми. Антоніми. Полісемія. Типи лексичних значень. Семантична структура слова. Полісемія та моносемія. Полісемія й омонімія. Етимологія. Мотивація слів. Характеристика загального словникового запасу мови.	
5	Морфеміка та словотвір. Морфема, визначення, функції. Види морфем. Кореневі морфеми. Афікси, їх типи у різних мовах світу. Основа слова, різновиди. Історичні зміни структури слова. Словотвір, основні поняття науки. Твірне і похідне слово. Твірна й похідна основи. Формант. Способи словотворення. Словотворче гніздо. Словотворчий тип.	2
6	Граматика. Морфологія. Синтаксис. Граматика як наука, розділи, проблематика. Основні поняття граматики. Морфологія. Принципи поділу слів на частини мови. Граматична категорія. Граматичне значення. Граматична форма. Синтаксис. Словосполучення та типи синтаксичного зв'язку. Речення як одиниця вивчення синтаксису, його граматична, семантична структура, актуальне членування.	2

**ОПРАЦЮВАННЯ РОЗДІЛІВ ПРОГРАМИ, ЯКІ НЕ
ВИКЛАДАЮТЬСЯ НА ЛЕКЦІЯХ – 72 год.**

№№ з/п	Назва теми та її зміст	Тривалість (годин)
1	Фонологія як розділ науки про мову. [2, с. 102-164, 3, 5].	12
2	Письмо. [2, с. 164-181, 3, 5].	12
3	Фразеологія. [2, с. 241-249, 3, 5].	12
4	Лексикографія. [2, с. 249-262, 3, 5].	12

5	Проблеми походження мови. [2, с. 39-102, 3, 5].	12
6	Проблеми класифікації мов світу [2, с. 321-333, 3, 5].	12

3. САМОСТІЙНА РОБОТА

Самостійна робота. Самостійна робота є складовою підготовки протягом навчального семестру. Метою самостійного опрацювання навчального матеріалу є опанування навичок роботи з основною і додатковою літературою, набуття необхідних знань та умінь щодо мови як системно-структурного явища, різних мовних рівнів та одиниць, їх диференційних характеристик та особливостей функціонування, походження й розвитку письма, графіки, типів класифікацій мови.

Передбачаються наступні види роботи:

- вивчення кожної теми лекційного курсу за навчально-методичною літературою;
- підготовка до лекційних занять;
- опрацювання матеріалу розділів, які не викладаються на лекціях та поточної актуальної інформації за допомогою електронних ресурсів;
- виконання тестових завдань;
- підготовка до контрольних робіт;
- підготовка до диференційованого заліку.

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Баранов А. Н. Введение в прикладную лингвистику / А. Н. Баранов. – М.: УРСС Эдиториал, 2001. – 360 с.
2. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства / М. П. Кочерган [Електронний ресурс]. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 368 с. Режим доступу:

https://pidruchniki.com/1222090548043/dokumentoznavstvo/vstup_do_movoznavstva

3. Маслов Ю. С. Введение в языкознание / Ю.С. Маслов. 3-е изд., М.: Высшая школа, 1997. – 272 с.
4. Лайонз Дж. Язык и лингвистика / Дж. Лайонз. Пер. с англ. М.: УРСС, 2004. – 320 с.
5. Норман Б. Ю. Введение в языкознание. Хрестоматия / Б. Ю. Норман, Н. А. Павленко // Под ред. проф. А. Е. Супруна. Минск: Выш. школа, 1984. – 366 с.
6. Общее языкознание: Формы существования, функции, история языка / Отв. ред. Б.Н. Серебренников. – М., 1970. – 602 с.
7. Общее языкознание: Внутренняя структура языка / Отв. ред. Б.Н. Серебренников. – М., 1970. – 565 с.
8. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Э. Сепир. – М., 1993. – 656 с.
9. Сусов И. П. Введение в теоретическое языкознание / И. П. Сусов [Электронный ресурс]. – Тверь, 1999. Режим доступа: <http://homepages.tversu.ru/~ips/LingFak1.htm>
10. Сучасна українська мова: Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін. / За ред. О. Д. Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – 400 с.
11. Терехова Д. І. Вступ до мовознавства / Д. І. Терехова [Електронний ресурс]. Навчальний посібник / Автор-упорядник Терехова Д. І. – К. – Полтава: «Полтавський літератор», 2012. – 224 с. Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5115987/>

Лінгвістичні словники і енциклопедії

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – 2-е изд., стер. – М : УРСС : Едиториал УРСС, 2004. – 571 с.
2. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К.: Вища шк., 1985.

3. Лингвистический энциклопедический словарь / Под ред. В. Н. Ярцевой. М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 583 с.
4. Розенталь Э. Д. Словарь-справочник лингвистических терминов / Э. Д. Розенталь, М. А. Теленкова. 3-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1985. – 399 с.
5. Українська мова: Енциклопедія / За ред. В. М. Русанівського, О. О. Тараненка, М. П. Заблук та ін. – К.: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. – 750 с.
6. Шевченко Л. Ю. Сучасна українська мова: довідник / Л. Ю. Шевченко, В. В. Різун, Ю. В. Лисенко / За ред. О. Д. Пономарева. – К.: Либідь, 1993. – 336 с.
7. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – 2-е изд. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. – 685 с.

Корисні сайти.

- www.mova.info
- www.ukrlib.com.ua
- www.novamova.com.ua
- www.nbuv.gov.ua

5. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Лекція 1. Вступ. Мова як об’єкт дослідження лінгвістики, її комунікативно-інформативний характер. Мовознавство – наука про мову. Види мовознавства. Проблематика теоретичного загального мовознавства. Розділи мовознавства. Зв’язок мовознавства з іншими науками. Методи дослідження мови. Вступ до мовознавства як пропедевтичний курс. Основні завдання дисципліни. Суспільний характер мови. Функції мови в суспільстві. Загальнонародний характер мови, її диференціація. Мова і мислення. Мова і мовлення. Мова як системно-структурне утворення. Знаковий характер мови. (2 год.)

Рекомендована література: [2, 3, 9, 11].

Лекція 2. Фонетика. Фонетика як наука про звукову матерію мови. Основні одиниці дослідження. Три аспекти вивчення звуку. Акустичні властивості звуків. Будова мовленнєвого апарату. Фонологія як розділ науки про мову. Фонологія як розділ науки про мову. Історія формування науки. Фонема і звук. Функції фонем. Опозиції фонем. Ознаки фонем. Позиції фонем. Варіанти та варіації. Нейтралізація фонемних опозицій. Системність фонем у різних мовах. Артикуляція. Артикуляційна база. Класифікація звуків мовлення. Звукові зміни в мовленнєвому потоці. Поділ мовленнєвого ланцюжка. Склад. Види складів. Просодичні явища. Наголос. Типи наголосів у різних мовах. (2 год.)

Рекомендована література: [2, 3, 10, 11].

Лекція 3. Мова і писемність. Історія виникнення письма. Види письма. Графіка. Алфавіт. Види алфавітів. Орфографія, основні поняття. Транскрипція. Транслітерація. (2 год.)

Рекомендована література: [2, 3, 8, 11].

Лекція 4. Лексикологія як розділ мовознавства. Слово як основна одиниця дослідження лексикології. Лексема, її варіанти. Розділи лексикології. Семасіологія. Лексичне значення слова, його структура. Три сторони лексичного значення. Поняття системності лексики. Тематична група. Лексико-семантична група. Синоніми. Антоніми. Полісемія. Типи лексичних значень. Семантична структура слова. Полісемія та моносемія. Полісемія й омонімія. Етимологія. Мотивація слів. Характеристика загального словникового запасу мови. (2 год.)

Рекомендована література: [2, 3, 10, 11].

Лекція 5. Морфеміка та словотвір. Морфема, визначення, функції. Види морфем. Кореневі морфеми. Афікси, їх типи у різних мовах світу. Основа слова, різновиди. Історичні зміни структури слова. Словотвір, основні поняття науки. Твірне і похідне слово. Твірна й похідна основи. Формант. Способи словотворення. Словотворче гніздо. Словотворчий тип. (2 год.)

Рекомендована література: [2, 3, 7, 11].

Лекція 6. Граматика. Морфологія. Синтаксис. Граматика як наука, розділи, проблематика. Основні поняття граматики. Морфологія. Принципи поділу слів на частини мови. Граматична категорія. Граматичне значення. Граматична форма. Синтаксис. Словосполучення та типи синтаксичного зв'язку. Речення як одиниця вивчення синтаксису, його граматична, семантична структура, актуальне членування. **(2 год.)**

Рекомендована література: [2, 3, 10, 11].

6. ФОРМИ КОНТРОЛЮ

З метою систематизації вивченого матеріалу і закріплення теоретичних знань і практичних комунікативних умінь і навичок проводяться наступні види контролю:

- вибіркове опитування на лекційних заняттях;
- реферативне опрацювання тем, які не викладаються на лекціях;
- тестування і проведення контрольних робіт;
- проведення диференційованого заліку.

Форма атестаційного контролю – диференційований залік.

7. КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ

7.1. КОНТРОЛЬНА РОБОТА ВАРІАНТ 1

Модуль 1

I. Дайте відповіді на запитання тесту.

1. Як називається наука яка виникла на межі мовознавства та психології:

- а) лінгвістика;
- б) психолінгвістика;
- в) металінгвістика.

2. Мова - це явище:

- а) суспільне;
- б) чисто фізичне;
- в) власне психічне.

3. Які із структурних елементів мови виконують комунікативну функцію:

- а) слова;
- б) словосполучення;
- в) речення.

4. Територіальні діалектики являють собою:

- а) комплекс лінгвальних елементів, поширених тільки на певній території проживання носіїв мови;
- б) комплекс лінгвальних елементів, що відзначають специфікою певний соціальний колектив;
- в) лінгвальні елементи, які є відхиленням від норми, і характеризують мовлення окремих людей.

5. Який із розділів мовознавства вивчає звукову будову мови:

- а) фонологія;
- б) фонетика;
- в) фонеміка.

6. На чому базується поділ приголосних звуків на сонорні та шумні, дзвінки та глухі:

- а) на основі тембральних ознак звуків;
- б) з огляду на висоту звуків;
- в) на основі кількісних властивостей звуків.

7. Який ряд слів відображає протезу у звуковій структурі:

- а) вісім, вона, гострий;
- б) фіялка, радіво, какао;
- в) тарілка, Фрол, доктор.

8. Фонологічна система мови – це:

- а) сукупність фонем певної мови;
- б) сукупність звуків;
- в) сукупність звукових змін.

9. Знайдіть ряд абсолютних синонімів:

- а) лінгвістика, мовознавство, глотовлогія;
- б) веселий, радісний, жартівливий;
- в) поле, степ, пар.

10. Які фразеологізми вступають у антонімічні відношення:

- а) пекти раки, ні пари з вуст;
- б) язик проковтнути, лясати точити;
- в) дуба дати, руки скласти.

II. Дайте розгорнуту відповідь на теоретичні запитання

- 11. Предмет мовознавства. Зміст та основні задачі курсу.
- 12. Методи вивчення і опису мов.

Модуль 2

I. Дайте відповіді на запитання тесту.

1. Яка наука розглядає взаємозв'язок мови і мислення:

- а) соціолінгвістика;
- б) палеографія;
- в) металінгвістика.

2. Що є спільним для усного літературного і усного розмовного мовлення:

- а) єдність форми/ на противагу писемного мовленню/;
- б) наявність норм;
- в) відсутність норм.

3. Якою одиницею реалізується фонема у мовленні:

- а) складом;
- б) звуком;
- в) морфом.

4. Знайдіть синонімічний ряд, у якому є зайве слово:

- а) дім, хата, будинок, курінь;
- б) основний, ґрунтовий, головний, зайвий;
- в) думати, мислити, мізкувати, мозгувати;

5. Дериватологія – це наука про:

- а) творення нових слів;
- б) творення форм слів;
- в) будову слова.

6. Як називається явище переходу інших часин мови в іменники:

- а) прономікалізація;
- б) субстантивація;
- в) адвербіалізація.

7. Який вид письма виник найраніше:

- а) ієролігфічне;
- б) піктографічне;
- в) фонографічне.

8. Як називається словник, у якому слова групуються за понятійною близькістю:

- а) ідеографічний;
- б) тлумачний;
- в) частотний.

9. Яка наука розглядає звукові зміни у структурі морфем:

- а) фонологія;

- б) морфологія;
- в) морфонологія.

10. Яка графема є зайвою для категорії числа в сучасній українській літературній мові:

- а) однина;
- б) двоїна;
- в) множина.

II Дайте розгорнуту відповідь на теоретичні запитання

11. Значення письма в історії суспільства.

12. Природа і сутність мови. Функції мови.

Модуль 3

I. Дайте відповіді на запитання тесту.

1. Яка наука займається найповнішим збиранням та описом слів:

- а) лексикографія;
- б) лексикологія;
- в) ономастика.

2. Як інакше називають двомовні словники:

- а) тлумачними;
- б) етимологічними;
- в) перекладними.

3. Турецька мова за походженням належить до:

- а) індоевропейської сім'ї;
- б) тюркської сім'ї;
- в) фінно-угорської сім'ї.

4. Ідеографічне-письмо інакше називають:

- а) смисловим;

- б) складовим;
- в) буквено-звуковим.

5. Що вивчає морфеміка:

- а) будову слова;
- б) звукову будову слова;
- в) семантичну структуру слова.

6. Граматика – це розділ мовознавства про:

- а) словниковий склад мови;
- б) звукову будову мови;
- в) граматичну будову мови.

7. Які фразеологізми утворюють антонімічну пару:

- а) лясати точити, в роту води набрати;
- б) п'ятами накивати, дати драла;
- в) забрати собі в голову, спало на думку.

8. У якій із названих мов морфема циркумфікс (конфікс) виконує формотвірну функцію:

- а) німецька;
- б) українська;
- в) російська.

9. Якої іменникової граматичної категорії не знає українська мова:

- а) відмінок;
- б) означеність – неозначеність;
- в) число.

10. Знайдіть ряд словосполучень із атрибутивним смисловим зв'язком між компонентами:

- а) писати твір, кава по-варшавськи, село і люди;
- б) весела сторінка, перший агрегат, їхати у місто;

в) життєва діяльність, Миколина погода, котлета по-київськи.

II. Дайте розгорнуту відповідь на теоретичні запитання

1. Слово як одиниця мови.
2. Історична лексикологія та етимологія

7.2. КОНТРОЛЬНА РОБОТА ВАРІАНТ 2

Модуль 1

I. Дайте відповіді на запитання тесту.

1. Кого із лінгвістів вважають засновником загального мовознавства:

- а) В. фон Гумбольд;
- б) Ф. де Сосюр;
- в) А. Шлейхер.

2. Яка наука вивчає територіальні діалекти:

- а) лінгвогеографія;
- б) діалектологія;
- в) діалектика.

3. Мова і мислення – явища:

- а) тотожні;
- б) абсолютно різні;
- в) діалектично пов'язані.

4. Діахронічний прийом дослідження мовних фактів застосовується при:

- а) вивченні мовної системи на певному етапі її розвитку;
- б) розгляді історичного розвитку явища або мови;
- в) порівняльному вивченні різних за походженням мов.

5. Яка із перерахованих функцій мови є факультативною:

- а) комунікативна;

- б) мислеоформлююча;
- в) апелятивна.

6. Знайдіть ряд, який представляє абсолютні синоніми:

- а) аналізувати, розглядати, розбирати;
- б) актуальний, життєвий, животрепетний;
- в) алфавіт, азбука, абетка.

7. В основі, якої стилістичної фігури лежить явище антонімії:

- а) антитеза;
- б) гіпербола;
- в) порівняння.

8. Семантичне поле об'єднує:

- а) граматичні значення словоформ;
- б) граматичні форми слів;
- в) лексичні значення слів.

9. Яка наука займається найповнішим збиранням та описом слів:

- а) лексикографія;
- б) лексикологія;
- в) ономастика.

10. Яка, з названих морфем належить до постфіксальних:

- а) корінь;
- б) префікс;
- в) флексія.

II. Дайте розгорнуту відповідь на теоретичні запитання

- 11. Місце мовознавства в системі наук.
- 12. Мова і суспільство.

Модуль 2

I. Дайте відповіді на запитання тесту.

1. Загально мовознавство займається:

- а) вивченням окремої мови;
- б) дослідженням групи споріднених мов;
- в) обстеженням загальних особливостей людської мови.

2. Яка з функцій мови у суспільстві належить до центральних, найважливіших:

- а) комунікативна;
- б) контактоустановлююча;
- в) метамовна.

3. Які одиниці мови і мислення безпосередньо співвідносяться:

- а) речення і поняття;
- б) словосполучення і умовисновок.
- в) слово і поняття.

4. Яка ознака звуків мовлення є фізіологічною:

- а) місце творення;
- б) довгота;
- в) сила.

5. Лексема – це:

- а) мінімальна одиниця мови, яка не має значення;
- б) комунікативна одиниця мови;
- в) мінімальна значуща самостійна одиниця мови.

6. У якому ряді фразеологізмів спостерігається антонімічні відношення:

- а) давати драпака, п'ятами накивати, дати драла;
- б) ні риба ні м'ясо, ні жук ні жаба, ні се ні те;
- в) з відкритим серцем, тримати камінь за пазухою.

7. У якій із перерахованих мов циркумфікс виконує формотворчу функцію:

- а) український;
- б) німецький;
- в) французький.

8. Що таке діакритичний знак:

- а) надрядковий знак;
- б) розділовий знак;
- в) знак пунктуації.

9. Граматика – це розділ мовознавства про:

- а) словниковий склад мови;
- б) звукову будову мови;
- в) граматичну будову мови.

10. Іменником називається така повнозначна частина мови, що:

а) означає кількість предметів і виражає властиве їй категоріальне значення в морфологічній категорії відмінка при обмеженому виявленні категорій роду та числа;

б) виражає статичну ознаку або властивості предмета у словозмінних, синтаксично залежних від іменника морфологічних категоріях роду, числа і відмінка;

в) означає предмет або явище, що сприймається як предмет, виражає це узагальнено-категоріальне значення за допомогою морфологічних категорій роду, числа та відмінка.

II. Дайте розгорнуту відповідь на теоретичні запитання

11. Граматичні категорії.

12. Структура мови. Синхронія і діяхронія.

Модуль 3

I. Дайте відповіді на запитання тесту.

1. На основі якої графічної системи виникло українське письмо:

- а) фінікійського письма;
- б) глаголичної азбуки;
- в) кириличної азбуки.

2. Як називається той метод, за допомогою якого встановлюється спорідненість мов:

- а) порівняльно-історичний;
- б) зіставний;
- в) описовий.

3. Яка з перерахованих мов має статус міжнародної:

- а) японська;
- б) словацька;
- в) англійська.

4. Хто є автором еволюційної теорії щодо походження мови:

- а) Ч. Дарвін;
- б) Ф. Енгельс;
- в) А. Шлейхер.

5. Морфонологія – це:

- а) проміжна дисципліна;
- б) самостійна галузь мовознавства;
- в) розділ граматики.

6. Які речення є номінативними:

- а) Оповідні зробилося зовсім тепло (О. Гончар).
- б) Дорога. Ранок. Тиша. Довгий яр. (М. Рильський).
- в) Осінь – перельотний голос птичий (М. Рильський).

7. Чому фразеологічні сполучення називають еквівалентами слів:

- а) фразеологізм, як і слово, має одне лексичне значення;
- б) фразеологізм виконує комунікативну функцію;
- в) фразеологізм і слово однакові за структурою.

8. З якою мовною одиницею, як правило співвідноситься логічне судження:

- а) морфема;
- б) словосполучення;
- в) речення.

9. Виберіть ряд слів з однаковою кількістю морфем:

- а) вариво, сміливість, переписано, весело;
- б) польовий, перерва, бабуся, тихіше;
- в) порозпилювати, могутній, лисичка, ворона.

10. Визначте основну ознаку речення:

- а) предикативність;
- б) темпоральність;
- в) інтенсивність.

II. Дайте розгорнуту відповідь на теоретичні запитання

- 1. Словниковий склад мови
- 2. Класифікація фразеологізмів

7.3. КОНТРОЛЬНА РОБОТА ВАРІАНТ 3

Модуль 1

I. Дайте відповіді на запитання тесту.

1. Мовознавство як наукова дисципліна належить до:

- а) гуманітарних наук;

- б) природничих наук;
- в) точних наук.

2. Що є об'єктом дослідження загального мовознавства:

- а) мова як універсальне явище;
- б) мова у зв'язку із мисленням;
- в) мова певного соціуму.

3. Яка із перерахованих одиниць не вважається мовним знаком:

- а) фонема;
- б) морфема;
- в) лексема.

4. Який із розділів мовознавства вивчає фонологічну систему мови:

- а) фонетика;
- б) фонологія;
- в) морфологія.

5. Який із органів мовленнєвого апарату належить до пасивних:

- а) тверде піднебіння;
- б) м'яке піднебіння;
- в) язичок.

6. Які склади називаються відкритими:

- а) закінчуються приголосним звуком;
- б) закінчуються кількома приголосними звуками;
- в) закінчуються голосним звуком.

7. Лексема як одиниця мови у мовленні реалізується:

- а) лексами;
- б) алофонами;
- в) морфами.

8. У якому ряду синонімів спостерігається зайве слово:

- а) бігти, мчатися, летіти, топити;
- б) огорода, частокіл, паркан, тин;
- в) силовий, динамічний, експіраторний, інтенсивний.

9. У який парі російських слів спостерігаються неоднакові афіксальні морфеми:

- а) стеной – ручкой;
- б) косточка – жердочка;
- в) ножом – потом.

10. Яка із перерахованих частин мови не знає словозміни:

- а) прислівник;
- б) займенник;
- в) прикметник.

II. Дайте розгорнуту відповідь на теоретичні запитання

11. Мова – один із найважливіших засобів людського спілкування та мислетворення.

12. Мова як знакова система. Мова і мовлення.

Модуль 2

I. Дайте відповіді на запитання тесту.

1. Назвіть об'єкт дослідження мовознавства як наука в найширшому розумінні цього слова:

- а) мова як універсальне явище;
- б) конкретна мова;
- в) мовна сім'я.

2. Як співвідносяться мова і мислення:

- а) мова і мислення – тотожні поняття;
- б) мова і мислення – абсолютно різні явища;

в) мова і мислення перебувають у діалектичному зв'язку.

3. Укажіть основу, характерну рису імпресивної функції мови:

- а) увиразнення;
- б) емоційний вплив;
- в) наказ, спонукання.

4. Які три аспекти виділяються при вивченні звуків мовлення:

- а) біологічний, соціальний, емоційний;
- б) акустичний, фізіологічний, функціональний;
- в) фізичний, психічний, лінгвістичний.

5. Що таке вокалізм:

- а) сукупність приголосних звуків;
- б) сукупність сонорних приголосних;
- в) сукупність голосних елементів.

6. Яка різниця між фонетичною та фонематичною транскрипціями:

- а) різниці між ними немає;
- б) фонетична транскрипція відображає звукову структуру, а фонематична – фонемну;
- в) фонетична транскрипція відображає позиційні зміни звуків, а фонематична – комбінаторні.

7. Назвіть найменшу одиницю фонетичного членування мовлення:

- а) звук;
- б) склад;
- в) фраза.

8. Яке тлумачення характеризує термін «семасіологія»:

- а) наука про появу назв у мові;
- б) дисципліна, що вивчає історію походження слів;
- в) розділ лексикології, який вивчає лексичне значення слів.

9. Що вивчає морфеміка:

- а) будову слова;
- б) звукову будову слова;
- в) семантичну структуру слова.

10. Скільки значень має граматична категорія відмінка в сучасній російській мові:

- а) 5;
- б) 6;
- в) 7.

II. Дайте розгорнуту відповідь на теоретичні запитання

11. Речення та його ознаки.

12. Гіпотези походження мови.

Модуль 3

I. Дайте відповіді на запитання тесту.

1. Як називається класифікація, за якою мови групуються з огляду на спільність їх граматичної структури:

- а) генеалогічна;
- б) морфологічна;
- в) функціональна.

2. До якої групи індоєвропейської сім'ї належить латинська мова:

- а) германської;
- б) романської;
- в) балтійської.

3. Яка із перерахованих мов сьогодні є мертвою:

- а) латинська;
- б) грецька;
- в) шведська.

4. Яка форма існування мови виникла раніше:

- а) писемна;
- б) усна;
- в) обидві форми виникли одночасно.

5. Яка мова не належить до індоєвропейської сім'ї:

- а) литовська;
- б) латинська;
- в) естонська.

6. Яка із груп індоєвропейської сім'ї представляє мертві мови:

- а) германська;
- б) індійська;
- в) анатолійська.

7. Чому фразеологічні сполучення називають еквівалентами слів:

- а) фразеологізм, як і слово, має одне лексичне значення;
- б) фразеологізм виконує комунікативну функцію;
- в) фразеологізм і слово однакові за структурою.

8. Семантична структура речення вивчається:

- а) традиційним синтаксисом;
- б) семантичним синтаксисом;
- в) комунікативним синтаксисом;

9. Українська мова за граматичними особливостями належить до:

- а) флективних;
- б) аглютинативних;
- в) інкорпуючих.

10. На чому базується типологічна класифікація мов світу:

- а) на спільності граматичної будови мов;
- б) на спільності територіального функціонування мов;

в) на спільності походження мов.

II. Дайте розгорнуту відповідь на теоретичні запитання

1. Типи словників
2. Граматичні категорії

8. ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ У ФОРМІ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ

1. Предмет мовознавства. Зміст та основні задачі курсу.
2. Місце мовознавства в системі наук.
3. Мова – один із найважливіших засобів людського спілкування та мислетворення.
4. Суспільні функції мови.
5. Взаємовідношення між мовою та мовленням.
6. Походження та розвиток мови.
7. Мова і суспільство.
8. Стилiстичні різновиди в мові.
9. Мова – своєрідна знакова система.
10. Членування мовленнєвого висловлювання (тексту) і основні одиниці мови.
11. Фонетика як лінгвістична дисципліна.
12. Фонетичні одиниці та засоби.
13. Мови світу та їх генеалогічна класифікація.
14. Лінгвістичний (функціональний) аспект вивчення звуків.
15. Значення письма в суспільстві.
16. Лексикологія як розділ науки про мову. Її предмет і задачі дослідження.
17. Слово як одиниця мови.
18. Лексичне значення слова.
19. Полісемія слова. Типи переносів назв.
20. Омонімія слів. Класифікація омонімів.
21. Мотивованість слова.

22. Лексикографія. Типи словників.
23. Граматика, її предмет та завдання дослідження.
24. Теорії походження мов.
25. Мови світу та їх генеалогічна класифікація.
26. Способи вираження граматичних значень.
27. Критерії виділення частин мов.
28. Типи словосполучень.
29. Речення та його ознаки.
30. Граматичні категорії.
31. Значення письма в історії суспільства.

9. ЗРАЗОК ПІДСУМКОВОЇ РОБОТИ ДЛЯ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНОК

ПІДСУМКОВА ЗАЛІКОВА РОБОТА

ВАРІАНТ 1

I. Дайте відповіді на запитання тесту.

1. Як називається наука, що виникла на межі мовознавства та психології:

- а) антропоніміка;
- б) лінгводидактика;
- в) психолінгвістика.

2. Мова – це явище:

- а) індивідуальне;
- б) соціальне;
- в) територіальне.

3. Які із структурних елементів мови найчастіше виконують імпресивну функцію:

- а) спонукальні речення;
- б) питальні слова;
- в) риторичні питання.

4. Який тип мислення безпосередньо пов'язаний з мовою:

- а) образне;
- б) вербальне;
- в) невербальне.

5. Який із перерахованих аспектів досліджує артикуляційну природу звуків мовлення:

- а) акустичний;
- б) фізіологічний;
- в) функціональний.

6. У якому слові неоднаковий за кількістю звуковий та фонемний склад:

- а) в'ється;
- б) кукурудза;
- в) бджола.

7. Що таке акцентологія:

- а) наука про типи наголосів;
- б) наука про інтонаційні засоби;
- в) наука про фонетичне членування мовленнєвого потоку.

8. Які слова виконують у мові вказівну функцію:

- а) іменники;
- б) займенники;
- в) дієслова.

9. Який із рядів представляє слова-терміни:

- а) благополуччя, благородність, броньовий;

- б) веснянки. веснянкуватий, веселковий;
- в) аббревіатура, альтернації, опозитивний.

10. Як виявляється категорія відмінка у словах: вчорашнім, зимним, молодий:

- а) префіксально;
- б) суфіксально;
- в) флективно.

11. Як називається наука, що виникла на межі мовознавства і логіки:

- а) соціолінгвістика;
- б) лінгвогеографія;
- в) металінгвістика.

12. Яка із функцій мови в суспільстві виконує роль увиразнення:

- а) метамовна;
- б) акумулятивна;
- в) експресивна.

13. Мова і мовлення співвідносяться як:

- а) абстрактне і конкретне;
- б) реальне і соціальне;
- в) комунікативне і психічне.

14. Яка із перерахованих одиниць мови не має статусу знака:

- а) слово;
- б) морфема;
- в) фонема.

15. Фонема – це:

- а) мінімальна одиниця мови, яка служить для побудови та розрізнення значущих одиниць;
- б) мінімальна значуща одиниця мови, сегментована у слові;

в) мінімальна значуща самостійна одиниця мови.

16. Який з розділів лексикології вивчає історичне походження слів:

- а) етимологія;
- б) семасіологія;
- в) ономасіологія.

17. Яке із названих словосполучень співвідноситься з двома логічними поняттями:

- а) гарячий сніг;
- б) весела пісня;
- в) хліб і сіль.

18. Яка із дієслівних граматичних категорій виражає відношення дії до моменту мовлення про неї:

- а) стан;
- б) спосіб;
- в) час.

19. Вкажіть, у якій парі зміна виду викликає зміну лексичного значення дієслова:

- а) мовити – відмовити;
- б) розбити – розбивати;
- в) збігти – збігати.

20. На чому базується типологічна класифікація мов світу:

- а) на спільності граматичної будови мов;
- б) на спільності територіального функціонування мов;
- в) на спільності походження мов.

II. Дайте розгорнуту відповідь на теоретичні запитання

21. Суспільні функції мови.

22. Мова як історичне явище.

23. Типи словосполучень.

24. Зовнішні і внутрішні фактори розвитку мов.

КРИТЕРІЇ ОЦІНОК

Кількість балів										
0...34	35...59	60...63	64...68	69...73	74...79	80...85	86...89	90...93	94...97	98...100
Оцінка										
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Незадовільно		Задовільно			Добре			Відмінно		

Підсумкова залікова робота оцінюється за 100-бальною шкалою:

Питання 1-го рівня складності: 1-12 – 2,5 балів/питання

2-го рівня складності: 13-20 - 5 балів/питання

3-го рівня складності: 21-24 – 7,5 балів/питання

10. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. У чому полягає сутність знака? Назвіть основні властивості знака.
2. Які знакові системи Вам відомі?
3. Яка відмінність людської мови від мови тварин? Від штучних мов?
4. Які знакові системи Вам відомі із наукової фантастики?
5. Назвіть провідні функції мови і дайте їх визначення.
6. Перечисліть відомі Вам часткові функції мови. Як вони співвідносяться з провідними функціями? За якими критеріями їх виокремлюють? Які з них мають відношення до мови тварин?
7. Що мав на увазі Фердінанд де Соссюр, говорячи, що мова є форма, а не субстанція?
8. Що таке «подвійне членування» в мові?
9. Прокоментуйте визначення мови як «системи систем».
10. Назвіть основні одиниці мови і відповідні мовні рівні. За якими принципами вони визначаються?
11. Назвіть відомі Вам незнакові рівні мови та їх одиниці.

12. Яка природа звукових ознак щодо артикуляційного та акустичного аспектів мовних звуків?
13. Чому відносно окремого звука неможливо вказати на функціонально значимі ознаки, якщо невідомо, звуком якої мови він є?
14. Як співвідносяться звук мови і фонема?
15. Що таке звукова опозиція? Наведіть приклади.
16. Що таке алофон? Від чого залежить вибір алофона в мові?
17. Що лежить в основі комбінаторних змін звуків?
18. У чому суть акомодатії і чим вона відрізняється від асиміляції?
19. Що таке чергування звуків? Які чергування називаються фонетичними, які – історичними?
20. Що таке нейтралізація фонетичних опозицій і при яких умовах вона виникає?
21. Які фонетичні одиниці відносяться до супraseгментних і як вони характеризуються?
22. Чим граматичне значення відрізняється від лексичного?
23. Як співвідносяться поняття словоформи, парадигми і лексеми?
24. Що таке нульовий афікс?
25. Чим характеризується словотворча модель?
26. Перерахуйте засоби вираження граматичних значень.
27. Назвіть відомі Вам типи афіксів.
28. Назвіть основні критерії виділення частин мови.
29. Опишіть розряди службових слів.
30. Які основні типи слів у мові?
31. Яка функція слова є основною?
32. Які слова не мають номінативної функції?
33. Прокоментуйте терміни «поняття» і «лексичне значення слова».
34. Назвіть основні способи виникнення переносних значень.
35. Що таке «внутрішня форма слова»? Наведіть приклади мотивованих слів.
36. Що таке «хибна етимологія»?
37. Чим визначається приналежність слів до активної і пасивної лексики?
38. Назвіть основні причини і шляхи появи нових слів у мові.
39. Як розподіляються мови світу за ареальною, генеалогічною, типологічною і функціональною класифікаціями?

40. Які мови називають «мертвими»? Які мертві мови Ви знаєте? Чому потрібно їх досліджувати?
41. Як встановлюється схожість або відмінність походження мов?
42. Назвіть регіони в Європі, де є сусідами мови різних сімей.
43. Територіальна спільність мов і спільність походження: покажіть різницю.
44. В яких країнах розповсюджена англійська мова? Де вона є державною? Назвіть мови однієї з нею групи. Дайте відповіді на ті ж запитання відносно французької і німецької мов.
45. Чому країни Центральної і Південної Америки мають спільну назву «Латинська Америка»?
46. Чому фіно-угорська сім'я мов має складну назву?
47. Перерахуйте мови країн – ближніх сусідів України і вкажіть їх генеалогічну приналежність.
48. Які основні типи мов виокремлюють за спільними особливостями структури слова і будови речення?
49. Які характерні особливості мов флективного типу? Аглютинативного типу?
50. Чим характеризуються три етапи розвитку письма?
51. Як співвідносяться терміни «пиктограма» і «іконічний знак»?
52. Які різновиди фонографії Ви знаєте?
53. Коротко опишіть історію латинського і кириличного алфавітів.
54. Назвіть основні принципи орфографії; наведіть приклади з української та з іноземних мов.
55. У чому суть складового принципу української графіки?
56. Транслітерація і практична транскрипція, у чому їх суть?

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1. МОВНІ ГРУПИ ЄВРОПИ ТА ЗВ'ЯЗКИ МІЖ НИМИ

ДОДАТОК 2. НАЙПОШИРЕНІШІ ІНОЗЕМНІ МОВИ В КРАЇНАХ ЕВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

D48T Языки, на которых вы говорите достаточно хорошо, чтобы поддержать
беседу - ТРИ САМЫХ ПОПУЛЯРНЫХ ЯЗЫКА (% по стране)

	ЕС27			Ирландия			Литва			Португалия	
	Английский	38 %		Ирландский	22 %		Русский	80 %		Английский	27 %
	Французский	12 %		Французский	17 %		Английский	38 %		Французский	15 %
	Немецкий	11 %		Английский	6 %		Немецкий	14 %		Испанский	10 %
	Бельгия			Греция			Люксембург			Румыния	
	Английский	38 %		Английский	51 %		Французский	80 %		Английский	31 %
	Французский	45 %		Французский	9 %		Немецкий	69 %		Французский	17 %
	Немецкий	22 %		Немецкий	5 %		Английский	56 %		Итальянский	7 %
	Болгария			Испания			Венгрия			Словения	
	Английский	25 %		Английский	22 %		Английский	20 %		Хорватский	61 %
	Русский	23 %		Испанский	16 %		Немецкий	18 %		Английский	59 %
	Немецкий	8 %		Каталонский	11 %		Французский	3 %		Немецкий	42 %
	Чехия			Франция			Мальта			Словакия	
	Английский	27 %		Английский	39 %		Английский	89 %		Чешский	47 %
	Словацкий	16 %		Испанский	13 %		Итальянский	56 %		Английский	26 %
	Немецкий	15 %		Немецкий	6 %		Французский	11 %		Немецкий	22 %
	Дания			Италия			Нидерланды			Финляндия	
	Английский	86 %		Английский	34 %		Английский	90 %		Английский	70 %
	Немецкий	47 %		Французский	16 %		Немецкий	71 %		Шведский	44 %
	Шведский	13 %		Испанский	11 %		Французский	29 %		Немецкий	18 %
	Германия			Кипр			Австрия			Швеция	
	Английский	56 %		Английский	73 %		Английский	73 %		Английский	86 %
	Французский	14 %		Французский	7 %		Французский	11 %		Немецкий	26 %
	Немецкий	10 %		Греческий	5 %		Итальянский	9 %		Французский	9 %
	Эстония			Латвия			Польша			Великобритания	
	Русский	56 %		Русский	67 %		Английский	33 %		Французский	19 %
	Английский	50 %		Английский	46 %		Немецкий	19 %		Английский	10 %
	Финнский	21 %		Латвийский	24 %		Русский	18 %		Немецкий	6 %

ЗМІСТ

1. ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЦИПЛІНИ.....	3
2. РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА» для студентів спеціальності 035.041 – Філологія	4
3. САМОСТІЙНА РОБОТА.....	7
4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	7
5. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ.....	9
6. ФОРМИ КОНТРОЛЮ	11
7. КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ.....	11
7.1. КОНТРОЛЬНА РОБОТА ВАРІАНТ 1.....	11
7.2. КОНТРОЛЬНА РОБОТА ВАРІАНТ 2.....	17
7.3. КОНТРОЛЬНА РОБОТА ВАРІАНТ 3.....	22
8. ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ У ФОРМІ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ.....	28
9. ЗРАЗОК ПІДСУМКОВОЇ РОБОТИ ДЛЯ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНОК.....	29
10. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ.....	33
ДОДАТКИ.....	36